

RELIGIÖST BETEENDE

OM RELIGIONENS betydelse för den politiska och sociala utvecklingen har ofantligt mycket skrivits. Snart sagt varje lärobok i historia innehåller mer eller mindre välgrundade hypoteser om saken. Den engelske historikern Seeley sökte visa att religionen var "den stora statsgrundande principen"; Max Weber blev ryktbar genom sin teori om protestantismen, särskilt kalvinismen, som kapitalismens ursprung; i våra dagar har Toynbee och många med honom förkunnat att endast en religiös renessans kan rädda den av upplösning och onda makter hotade kulturen; kristendom, muhammedanism och buddism påstås var på sitt håll vara källan till demokratin och den moderna välfärdsstaten. Å andra sidan har rationalismens representanter i två århundraden velat se religionen som konservatismens värn och i frigörelsen från dess föreställningar funnit framstegets begynnelse.

Men det finns också en mera realistisk och sakligt begränsad sociologisk religionsforskning. Hur mycket går folk i kyrkan, vad tror de egentligen på, i vad mån påverkar religionen deras privatliv och sociala verksamhet? Vilka grupper är religiösa, vilken roll spelar åldern, könet, den sociala ställningen, de personliga anlagen? Dessa och andra frågor har på senare år belysts i ett stort antal opinionsundersökningar och vetenskapliga analyser. Den första sammanfattningen av dessa forskningar — närmast gällande England och USA, men med en del uppgifter även från andra länder — har nyligen publicerats av Oxfordprofessorn Michael Argyle: *Religious Behaviour* (International Library of Sociology and Social Reconstruction, 25 sh.).

Kyrksamheten i England har enligt alla undersökningar minskat väsentligt under de senaste årtiondena. Av den engelska statskyrkans medlemmar beräknas 11—12 procent ha gått i kyrkan varje vecka vid tiden kring sekelskiftet; nu är motsvarande siffra 3,5 procent. Minskning kan också konstateras inom den katolska kyrkan och de frireligiösa samfundet, ehuru inte så markerad. Enligt räkningar av kyrkbesökare under senare år går 12—14 procent av den vuxna befolkningen i kyrkan en genomsnittlig söndag, alltså avsevärt mer än i Sverige. I USA är situationen en helt annan. Här tyder vid opinionsundersökningar ställda frågor på att över 40 procent av de vuxna går i kyrkan en ordinär

Herbert Tingsten skriver i denna artikel om ett nyttgivet arbete, i vilket den engelske forskaren Michael Argyle sammanfattar resultaten av en rad undersökningar om inställningen till religion och religiöst beteende i England och USA. — På bilden ovan en bilkyrka i Bronx, New York, ett av de nyare inslagen i Amerikas moderniserade kyrklighet, med skylten "Kör in och dyrka Gud före söndagsutflykten".

söndag; sannolikt är siffran för hög — några räkningar tycks inte ha företagits — men i varje fall är kyrksamheten högre än i England. Tron på vissa centrala religiösa föreställningar synes också vara vida mera utbredd i Amerika. Medan i England 72 procent säger sig tro på Gud, är denna siffra i USA mer än 95 procent; vid utfrågande visar sig dock att man med Gud menar helt olika ting. I England förklarar sig 47 procent tro på ett liv efter detta, i USA 72 procent. Samtidigt fastslås att de som dagligen förrättar böner är något flera i England än i USA och att de fyra evangelierna kan anges av 61 procent i England, blott av 35 procent i USA.

Dessa skillnader mellan de stora anglosaxiska länderna har förklarats på olika sätt; man har särskilt påpekat att i USA kyrkorna vinner anslutning och popularitet genom affärsmässig reklam och genom att ägna sig åt mycket annat än religiös förkunnselse (hushållskurser, sjukvård, sport, teater) samt att de amerikanska trosföreläsningarna tenderar att sammansmälta i en vag allmänreligiositet, som knappast ägnar något intresse åt mera speciella dogmer, såsom försoningsläran, nattvarden och helvetet.

Omvändelser genom väckelserörelser behandlas i ett särskilt avsnitt. Billy Grahams kampanjer har stor omedelbar effekt, ofta blir 2—5 procent av mötesbesökarna "frälsta", främst människor kring 20 års ålder. En stor del, enligt vissa undersökningar det stora flertalet, av de på detta sätt hastigt omvända förlorar emellertid inom kort tid sitt intresse för saken och upphör att besöka kyrkan.

Korrelationen mellan religiöst intresse och andra faktorer (ålder, kön, intelligens osv) är ett annat huvudobjekt för redogörelsen. I övergångsåren är inriktningen på religiösa problem stark, och under denna tid fattar många ett slags avgörande (blir omvända) i trosfrågan: de blir religiösa, likgiltiga eller ateister. Under ungdomstiden (upp till 30 år eller mera) är det religiösa intresset i gemen svagt. Sedan stiger det, mycket snabbt i de högre ålderna, och koncentreras alltmera på livet efter detta; vid 90 år har så gott som alla människor kommit att omfatta tron på ett evigt liv. Alla uppgifter visar att det religiösa intresset är långt större bland kvinnor än bland män. Vare sig det gäller kyrksamhet, böner eller tro på skilda dogmer är kvinnorna överlägsna;

grovt schematiskt kan det sägas att på två religiösa män i England kommer tre eller fyra religiösa kvinnor. Alla undersökningar bland studenter och äldre personer tyder på en negativ korrelation mellan intelligens och religiositet. De intelligensundersökningar i USA som antyder avsevärda skillnader i detta hänseende mellan skilda samfund — varvid episkopala hamnar högst och katoliker lägst — är däremot utan större relevans, eftersom här den felkälla som den sociala situationen utgör kan antas vara avgörande.

På en rad andra punkter är det svårt eller omöjligt att fastställa några sammanhang av antydd art. Medlemmar av engelska statskyrkan röstar mera konservativt än frikyrkliga och katoliker; i USA röstar protestanterna mera med republikanerna, katolikerna mera med demokraterna. Men detta kan helt eller övervägande antas sammanhänga med den sociala och ekonomiska ställningen; katolikerna, exempelvis, tillhör ge-

nomsnittligt både i England (irländare i västra England) och i USA (irländare, italienare, polacker osv i Östern) en lägre socialklass än protestanterna. Med säkerhet kan dock fastställas att judarna är mera radikala än deras ekonomiska ställning beaktar, möjligen beroende på att tendenser till antisemitism driver dem till opposition. Rasfördomar är vanligare bland religiösa än bland andra, men bland de verkligt fromma tycks det förhålla sig tvärtom.

Osäkerheten blir än större då det gäller religiösa eller vissa religionsgruppers beteende i övrigt, såsom frekvensen av brottslighet, självmord och sinnessjukdom. Ringa skäl finns att anta att religiösa är bättre socialt integrerade och alltså mindre brottsliga än de likgiltiga eller eljest utanförstående. Durkheims försök att visa att vissa religioner, särskilt katolicismen, medför stark integration därför att självmordsfrekvensen inom vederbörande samfund är låg, torde vara

helt förfelat; de exempel han använder tyder snarare på att andra förhållanden varit bestämmande. Anledning finns inte att tro att religiositet framkallar sinnessjukdom, inte heller att den är ett palliativ mot sådan sjukdom. I sexuellt hänseende tycks de religiösa vara något dygdigare och över huvud taget något mindre aktiva.

I min redogörelse har jag inte ingått på de många metodproblem Argyle diskuterar; det skulle bli för invecklat och långrandigt. Jag vill blott tillägga att hans försiktiga utredning rörande teorier om religionens eller religiositetens uppkomst och verkningar ger föga av intresse. Hypoteserna om att människor blir religiösa av besvikelse, av fruktan för döden, av faders- eller modersbindning eller andra psykoanalytiskt motiverade skäl kan endast i ringa mån verifieras eller motbevisas genom denna statistisk-sociologiska undersökning.

HERBERT TINGSTEN